

Інформаційна довідка
щодо процедур надання державної допомоги в ЄС:
загальні блокові винятки (GBER)
(переговорний розділ 8. Конкурентна політика)*

***Анотація.** В інформаційній довідці висвітлено ключові аспекти процедур надання державної допомоги в ЄС та Регламенту (ЄС) № 994/98 від 7 травня 1998 року, який є важливим механізмом спрощення процедур надання державної допомоги шляхом визначення загальних блокових винятків (GBER). У довідці розкриваються основні положення акта та останні зміни до нього.*

***Ключові слова:** державна допомога, блокові винятки, економічна конкуренція, внутрішній ринок, GBER.*

Вступ.

Державна допомога є важливим інструментом економічної політики, який використовується для стимулювання розвитку стратегічних галузей, підтримки підприємств та забезпечення економічної стійкості. Водночас її надання повинно відбуватися таким чином, щоб не порушувати економічну конкуренцію і не створювати необґрунтованих переваг для окремих підприємств чи секторів економіки. Тому регулювання надання державної допомоги є важливим інструментом забезпечення збалансованого економічного розвитку, підтримки підприємств та стимулювання інновацій.

Із метою спрощення процедур надання державної допомоги та підвищення їх ефективності в Європейському Союзі (далі – ЄС) діє механізм загальних блокових винятків. Цей механізм дозволяє державам-членам ЄС надавати окремі види державної допомоги без необхідності попереднього погодження з Європейською Комісією (далі – Комісія), за умови дотримання встановлених вимог.

Основна частина.

Відповідно до частини першої статті 107 Договору про функціонування Європейського Союзу (далі – ДФЄС)¹ допомога, яку в будь-якій формі надає держава-член або яку надано за рахунок державних ресурсів, що спотворює або загрожує конкуренції, надаючи переваги певним суб'єктам господарювання або виробництву певних товарів, є несумісною з внутрішнім ринком тією мірою, якою вона впливає на торгівлю між державами-членами.

Державна допомога визначається як перевага в будь-якій формі, яка надається національними органами державної влади суб'єктам господарювання на вибірковій основі.

Для державної допомоги характерні такі ознаки:

- надається державою або через державні ресурси та може набувати різних форм (наприклад, гранти, податкові пільги, гарантії, надання товарів та послуг на пільгових умовах тощо);

¹ Консолідовані версії Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу з протоколами та деклараціями. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06#Text

- надається на вибірковій основі, наприклад, окремим підприємствам або галузям промисловості, підприємствам, розташованим у певних регіонах;
- створює можливість спотворення економічної конкуренції;
- може мати вплив на торгівлю між державами-членами ЄС².

Стаття 107 ДФЄС містить загальну заборону надання державної допомоги, якщо тільки вона не є винятково виправданою. Як правило, держави-члени повинні повідомляти Комісію про будь-яку державну допомогу і можуть її надати лише після схвалення Комісією (частина третя статті 108 ДФЄС). Однак, акти права ЄС (acquis ЄС) встановлюють декілька винятків із цієї процедури (див. Рис. 1).

Винятки

(надання державної допомоги без обов'язкового повідомлення Комісії):

- державна допомога, на яку поширюються загальні блокові винятки;
- державна допомога de minimis, яка, серед іншого, не повинна перевищувати 300 тис. євро для одного підприємства протягом будь-якого трирічного періоду;
- державна допомога в рамках схеми допомоги, що вже затверджена Комісією.

Рис. 1

Регламент Ради (ЄС) 2015/1588 від 13 липня 2015 року про застосування статей 107 і 108 Договору про функціонування Європейського Союзу до певних категорій горизонтальної державної допомоги³ наділяє Комісію повноваженням приймати окремі регламенти про загальні блокові винятки для надання державної допомоги. Так, Комісія має право:

- визнати певні види державної допомоги сумісними з ДФЄС, якщо вони відповідають умовам, визначеним в актах права ЄС;
- звільнити держави-члени від обов'язку щодо попереднього повідомлення про наміри надати державну допомогу, а також їх подальшого схвалення Комісією.

У зв'язку з цим Комісією було прийнято Регламент (ЄС) 651/2014 від 17 червня 2014 року про надання певних видів допомоги, сумісних із внутрішнім ринком, відповідно до статей 107 і 108 ДФЄС⁴, відомий як Регламент про загальні блокові винятки (General Block Exemption Regulation, далі – GBER). Він передбачає дозвіл урядам держав-членів ЄС надавати більші суми державної допомоги ширшому колу суб'єктів господарювання без необхідності запитувати схвалення Комісії. Такі винятки покликані зменшити адміністративний тягар національних та місцевих органів влади та заохотити уряди держав-членів ЄС спрямовувати допомогу на економічне зростання,

² State Aid Overview. European Commission. URL: https://competition-policy.ec.europa.eu/state-aid/overview_en

³ Council Regulation (EU) 2015/1588 of 13 July 2015 on the application of Articles 107 and 108 of the Treaty on the Functioning of the European Union to certain categories of horizontal State aid. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A02015R1588-20181227>

⁴ Commission Regulation (EU) № 651/2014 of 17 June 2014 declaring certain categories of aid compatible with the internal market in application of Articles 107 and 108 of the Treaty. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:02014R0651-20230701>

заразом без надання одержувачам державної допомоги несправедливих конкурентних переваг⁵.

- регіональна допомога;
- допомога малому і середньому бізнесу (малим і середнім підприємствам, далі - МСП);
- допомога у доступі МСП до фінансування;
- допомога на дослідження, розробки та інновації;
- допомога у навчанні;
- допомога малозабезпеченим працівникам та працівникам з інвалідністю;
- допомога для захисту довкілля;
- допомога для відшкодування збитків, завданих певними стихійними лихами;
- соціальна допомога на транспорт для мешканців віддалених регіонів;
- допомога на розвиток інфраструктури широкосмугового зв'язку;
- допомога для культури та збереження культурної спадщини;
- допомога для розвитку спорту та багатофункціональної рекреаційної інфраструктури;
- допомога місцевій інфраструктурі.

Рис. 2

GBER також встановлює, що якщо сума індивідуального фінансування для одного підприємства або проекту перевищує порогові значення, встановлені цим Регламентом (стаття 4 GBER), необхідно подати індивідуальне повідомлення до Комісії та отримати її оцінку.

Державна допомога, що підпадає під дію GBER, має відповідати, зокрема, таким вимогам:

– прозорість (стаття 5 GBER) – можливість розрахувати точний валовий грантовий еквівалент допомоги до її надання без будь-якого оцінювання ризиків;

– стимулюючий ефект (стаття 6 GBER) – допомога не може бути надана після того, як проєкт уже розпочато. Для великих підприємств вона має змінювати їх поведінку, а не просто фінансувати діяльність, яку вони наразі здійснюють.

Якщо держава-член ЄС надає допомогу без дотримання умов, викладених у GBER, Комісія може ухвалити рішення про обов'язкове повідомлення Комісії відповідно до частини третьої статті 108 ДФЄС (стаття 10 GBER) щодо всіх або окремих майбутніх заходів допомоги, які за інших умов не підпадали би під таке обов'язкове повідомлення.

Також GBER встановлює обов'язок для держав-членів ЄС подавати Комісії:

- зведену інформацію про кожний захід допомоги, на який поширюються винятки згідно з GBER разом із посиланням, яке надає доступ до повного опису такого заходу допомоги, включаючи зміни до нього (протягом 20 робочих днів із моменту надання допомоги);

⁵ General Block Exemption Regulation. EUR-Lex. URL: <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/general-block-exemption-regulation.html>

- щорічний звіт про застосування GBER, який містить інформацію щодо кожного повного року або кожної частини року, протягом якого застосовується GBER (стаття 11 GBER).

Серед іншого, варто зауважити, що за останні десять років до GBER неодноразово вносилися зміни, які були відповіддю на виклики та стратегічні пріоритети ЄС, зумовлені, зокрема, зеленим і цифровим переходом, економічними й геополітичними змінами тощо (див. Рис. 2).

Зміни до GBER

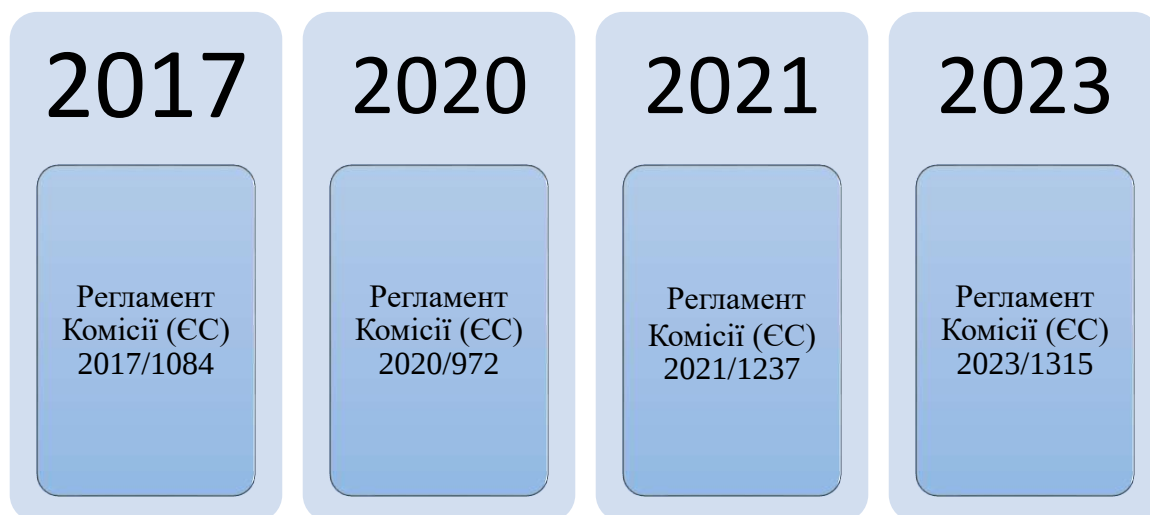

Рис. 2

Так, у 2017 році Регламент Комісії (ЄС) 2017/1084 від 14 червня 2017 року про внесення змін до Регламенту (ЄС) № 651/2014 щодо допомоги для портової та аеропортової інфраструктури, порогових значень для повідомлення про допомогу на підтримку культури та збереження культурної спадщини, допомоги на розвиток спортивної та багатофункціональної рекреаційної інфраструктури, а також регіональних схем операційної допомоги для найвіддаленіших регіонів та внесення змін до Регламенту (ЄС) № 702/2014 щодо розрахунку дозволених витрат⁶ дозволив державам-членам:

- надавати допомогу регіональним аеропортам, які обслуговують до 3 млн пасажирів на рік без контролю Комісії;
- покривати експлуатаційні витрати малих аеропортів, які обслуговують до 200 тис. пасажирів на рік;
- надавати допомогу до 150 млн євро морським портам та до 50 млн євро внутрішнім портам без контролю з боку Комісії.

Регламент Комісії (ЄС) 2020/972 від 2 липня 2020 року про внесення змін до Регламенту (ЄС) № 1407/2013 щодо продовження його дії та внесення змін до Регламенту (ЄС) № 651/2014 у частині продовження його дії та відповідних

⁶ Commission Regulation (EU) 2017/1084 of 14 June 2017 amending Regulation (EU) № 651/2014 as regards aid for port and airport infrastructure, notification thresholds for aid for culture and heritage conservation and for aid for sport and multifunctional recreational infrastructures, and regional operating aid schemes for outermost regions and amending Regulation (EU) № 702/2014 as regards the calculation of eligible costs. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32017R1084>

коригувань⁷ дозволив компаніям, які опинилися у скрутному становищі внаслідок спалаху коронавірусу, і які за існуючих правил не могли б отримати певні види допомоги, зберегти право на отримання допомоги відповідно до GBER.

Регламент Комісії (ЄС) 2021/1237 від 23 липня 2021 року про внесення змін до Регламенту (ЄС) № 651/2014, який оголошує певні категорії допомоги сумісними з внутрішнім ринком для застосування статей 107 і 108 ДФЄС⁸, передбачає спрощення правил надання допомоги у поєднанні з підтримкою ЄС та запровадження нових можливостей для реалізації заходів допомоги, спрямованих на підтримку подвійного переходу (цифрового та зеленого) та відновлення після пандемії коронавірусу.

Регламент Комісії (ЄС) 2023/1315 від 23 червня 2023 року щодо внесення змін до Регламенту (ЄС) № 651/2014 про визнання певних видів допомоги сумісними з внутрішнім ринком у розумінні статей 107 і 108 ДФЄС та Регламенту (ЄС) 2022/2473 про визнання певних видів допомоги підприємствам, що здійснюють діяльність у сфері виробництва, переробки та реалізації продукції рибальства та аквакультури, сумісними з внутрішнім ринком у розумінні статей 107 і 108 ДФЄС⁹ передбачає:

- подальше спрощення і прискорення підтримки зеленого та цифрового переходу ЄС, одночасно захищаючи рівні конкурентні умови на єдиному ринку ЄС;

- підвищення порогових значень для екологічної допомоги та допомоги у сфері досліджень, розробок та інновацій і зниження порогових значень звітності з 500 тис. євро до 100 тис. євро;

- продовження терміну дії GBER до 31 грудня 2026 року.

Висновки. GBER є основою реформи з модернізації державної допомоги, яка має на меті сприяти економічному зростанню та сконцентрувати процедури схвалення ЄС на випадках, що можуть призвести до спотворення економічної конкуренції. Водночас останні зміни до GBER відображають стратегічні пріоритети ЄС, зокрема підтримку зеленого та цифрового переходу, підвищення конкурентоспроможності й економічної стійкості. Впровадження оновленого механізму загальних блокових винятків сприяє більшій гнучкості державної допомоги, дозволяючи державам-членам ЄС швидше реагувати на сучасні виклики та стимулювати інноваційний розвиток.

⁷ Commission Regulation (EU) 2020/972 of 2 July 2020 amending Regulation (EU) № 1407/2013 as regards its prolongation and amending Regulation (EU) No 651/2014 as regards its prolongation and relevant adjustments. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32020R0972>

⁸ Commission Regulation (EU) 2021/1237 of 23 July 2021 amending Regulation (EU) № 651/2014 declaring certain categories of aid compatible with the internal market in application of Articles 107 and 108 of the Treaty. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32021R1237>

⁹ Commission Regulation (EU) 2023/1315 of 23 June 2023 amending Regulation (EU) № 651/2014 declaring certain categories of aid compatible with the internal market in application of Articles 107 and 108 of the Treaty and Regulation (EU) 2022/2473 declaring certain categories of aid to undertakings active in the production, processing and marketing of fishery and aquaculture products compatible with the internal market in application of Articles 107 and 108 of the Treaty. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32023R1315>

***Дослідницька служба
Верховної Ради України***

** Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.*